

SVV plėtros planai ir realybė

Nerius Jasinavičius
2008-07-29, www.vz.lt

„Verslo žinios“ rašė, kad mūsų šalies valstybinės institucijos užsakinėja labai daug įvairiausių tyrimų, kurie vėliau nėra niekaip išnaudojami ir **tiesiog sugrūdami giliai į valdininkų stalčius**. Reakcijos į šį rašinį beveik jokios nebūta, galbūt todėl, kad VŽ išvada pernelyg nenustebino. Iš tiesų, institucijų stalčiai yra itin talpūs įvairioms strategijoms, tyrimams ir analizėms, ypač toms, kuriose užsimenama apie verslo sąlygų gerinimą.

„Jei ne biurokratai, korupcija, nestabilūs ir prieštaringi įstatymai, darbo jėgos ir kitokie trūkumai, Lietuvoje verslo sąlygos būtų idealios“, - taip „Verslo žinios“ rašė apie vieno tyrimų atskleistas įžvalgas. Kituose tyrimuose be šių atskleistų verslo trikdžių rasime ir tokių kaip „pernelyg didelės nekilnojamojo turto kainos“, „labai nuožmi konkurencija rinkoje“ arba „didelė administracinė našta“.

Visa tai, be abejo, trukdo lietuviškajam verslui, bet negi kitose šalyse nėra korupcijos ir biurokratų? Ar kitur netrūksta kvalifikuotų darbuotojų, pigaus NT? O gal ir tokie reiškiniai kaip konkurencija ar mokesčių auditas pasireiškia vienintelėje Lietuvoje?

Man taip pat – kartu su kolegomis - teko dalyvauti viename tyrime pagal Ūkio ministerijos užsakymą. Užduotis – išsiaiškinti, kokios kliūtys labiausiai trukdo plėtotis Lietuvos smulkiam ir vidutiniam verslui bei pasiūlyti, kaip tuos apribojimus įveikti. Nepaisant egzistuojančių daugybės duomenų, tyrimui pasirinkome baltą lapą.

Jei kas esate skaitę E. M. Goldratt verslo romaną „Tikslas II. Sėkmė priklauso ne nuo laimės“, tuomet apie mūsų tyrimui pasirinktą metodiką - mąstymo procesus, ko gero, esate girdėję.

Taikant šią metodiką, problemų sprendimų ieškoma ne bandymų, klaidų ar kompromiso būdais, tačiau pasitelkus loginio mąstymo schemas, kuriomis galima kryptingai ir efektyviai rasti teisingus sprendimus bet kurioje situacijoje. „Pamąstyti“ ypač sveika, kai sprendimui rasti reikia įvertinti daugiau nei tris veiksnius. Šis metodas ypač gelbsti, jei problemų yra daug, o optimalų sprendimą reikia rasti skubiai ir mažiausiomis sąnaudomis, o ne nuolat „gesinti vietinius gaisrus“.

O lietuviškojo verslo sąlygų gerinimo procesas kažkuo primena nesėkmingą užsitęsusią ugniagesių operaciją. Nepaisant čiuurklėmis trykstančių įvairių įstatymų pataisų ir nutarimų, smulkus ir vidutinis verslas (SVV) ir toliau smilksta.

Pavyzdžiui, Lietuvos ūkio plėtros iki 2015 m. **ilgalaikėje strategijoje**, kuri buvo parengta 2002 m., buvo užsibrėžta SVV įmonių skaičių, tenkantį 1.000 gyventojų, padidinti 2-4 kartus. Įpusėjus strategijos įgyvendinimo terminui šiuo metu smulkių ir vidutinių įmonių tankumas tesiekia 1,87%, netgi mažiau nei buvo 2002 m. (2,3%).

Galima būtų pateikti ir daugiau pavyzdžių, iliustruojančių, kad gyvenimas veda priešinga SVV plėtros strategijai kryptimi. Tačiau šio komentaro tikslas – ne sukritikuoti, bet pasiūlyti. Todėl grįžtu prie tyrimo, kurį esame parengę Ūkio ministerijai.

SVV problemų yra susikaupęs gana daug ir visas jas reikia išspręsti kuo skubiau. Svarbiausia prielaida, kuria remiasi mano minėti mąstymo procesai – bet kurioje sistemoje yra tik viena ar vos kelios kertinės priežastys, lemiančios visas kitas problemas.

Analizuojant situaciją tokiu metodu, visada atskleidžiama, kad kylančios problemos nėra nepriklausomos vienos nuo kitų – jas jungia tvirti priežasčių ir pasekmių saitai. Kol ryšiai tarp priežasčių ir pasekmių nenumatyti, neturime aiškaus situacijos vaizdo, negalime greitai rasti optimalių sprendimų.

Taigi, analizuojant bet kokios sistemos veiklą, būtina sistemiškai sudaryti aiškiajį jos problemų grafines ir logines

schema, kuri vadinama realios dabarties medžiu (RDM).

Kruopščiai sudarius problemų schema, galima pastebėti, kad vienu metu reikės kovoti ne su daugeliu problemų, o tik su pagrindinėmis – viena ar dviem.

Realiam gyvenime ši metodika visada pasitvirtina: viena ar dvi svarbiausios problemos sukelia visas kitas, todėl pastarosios faktiškai yra tik pirmųjų pasekmės arba nepageidaujami simptomai, neišvengiamos pagrindinių problemų išvestinės.

Taigi visų SVV sistemos apribojimų priežasčių-pasekmių loginius ryšius sudėję į vieną „medį“, darome išvadą, kad šakninis SVV plėtros apribojimas yra šis – „visuomenė nejaučia SVV įtakos jos gyvenimo kokybės didėjimui“.

Vienas pagrindinių argumentų - gyventojų ekonominis išsilavinimas nėra pakankamas, kad daugelis mažas pajamas gaunančiųjų suvoktų, jog visi šalies pinigai, kuriais mokami jiems atlyginimai, pensijos, pašalpos ir stipendijos, yra paimti iš kažkieno darbu sukurtos pridėtinės vertės. Būtent ši sukurta pridėtinė vertė yra vienintelis tikrasis šaltinis ir visiems mokesčiams, biudžetams, socialiniams fondams, atlyginimams ir darbo vietoms išlaikyti ir vystyti, investicinei grąžai investuotojams sumokėti.

Daugiau nei 90% visoje šalyje kuriamos pridėtinės vertės sukuria verslas. SVV tenkanti dalis siekia 70%. Todėl SVV yra neabejotinas pagrindinis Lietuvos gyventojų pinigų kalvis.

Tikpadidinus SVV ekonominį našumą, galima gerokai padidinti visų šalies gyventojų pajamas ir gyvenimo kokybę. Deja, apklausos rodo, kad tai žino ir supranta labai mažai mūsų piliečių.

Norint, kad gyventojai asmeniškai pajustų SVV plėtros teikiamą naudą, reikia visuomenei atskleisti tiesioginę jų pajamų priklausomybę nuo visuotinai sukuriamos pridėtinės vertės. Tam būtina nuolat skaičiuoti ir skelbti SVV kuriamos pridėtinės vertės duomenis. Todėl reiktų sukurti SVV sukuriamos pridėtinės vertės skaičiavimo, stebėjimo, viešinimo bei skatinimo sistemą (būtent tai savo tyrime ir pasiūlėme). Taip būtų galima matuoti, kiek pridėtinės vertės kuria atskiros SVV įmonės, regionai ar miestai.

Taip pat ypač svarbu stebėti, kaip ir kur ši sukurta pridėtinė vertė yra paskirstoma. Mat jei pridėtinės vertės skirstymo sistema yra teisinga ir socialiai atsakinga, tai kiekvienas gyventojas galės matyti ir jausti, kad pagerėjus SVV veiklos rezultatams gerės ir jo asmeninis gyvenimas, didės uždarbis ar socialinės išmokos.

Tiesiog visa visuomenė, taip pat ir valstybės tarnautojai, bus suinteresuoti verslo plėtra ir geresnėmis sąlygomis, nes tai būtina sąlyga didinti pridėtinę vertę ir kartu visuomenės narių gyvenimo kokybę.

Ar sutelkę dėmesį į šį apribojimą, kurį pavadiname šakniniu, mes išspręsimė tokias problemas kaip didelė administracinė našta, darbuotojų trūkumas, korupcija ir kt.? Mano minėto tyrimo medžiagoje buvo pateiktas Lietuvos SVV „Pažangios ateities medis“, rodantis svarbiausių problemų sprendimo kelią. Jis parodo: jei tarnautojų veiklą matuosime ne ataskaitų skaičiumi ar jų pildymo valandomis, bet verslo sukuriamos pridėtinės vertės rodikliu – galėsime realiai įvertinti administracinės naštos poveikį SVV.

Darbuotojų trūkumas taip pat nebūtų toks dramatiškas, jei mūsų verslas standartizuotų savo procesus ir sumažintų kasdienės veiklos priklausomybę nuo darbuotojų „geros valios“. Tai būtų kur kas lengviau padaryti pasitelkus atitinkamą paramą ir lėšas, žinoma, jei valdžia būtų realiai suinteresuota verslo pridėtinės vertės augimu.

Jei visos valdžios institucijos būtų vertinimos pagal jų įtakos zonoje esančių SVV veiklos efektyvumo bei sukuriamos pridėtinės vertės rezultatus, gerokai sumažėtų korupcijos mastai. Žinoma, tai nereiškia, kad Specialiųjų tyrimų tarnybos vaikinai su kaukėmis turi pradėti ieškotis kito darbo – juk kažkas turi kovoti ir su pasekmėmis. Tik tas „kažkas“ neturėtų pakeisti nuoseklos plėtros strategijų.